

SHUMEN AT FRENCH SCHOOLS IN TSARIGRAD

Abstract: The historical narrative reveals the young people from Shumen, who received their education at the French school "Saint Joseph" in Tzarigrad. Through the prism of family environment, education and life realization of Shumen residents who studied in French schools in Tzarigrad during the reviewed period, it is concluded that these graduates contributed to the spread of French language and culture not only in Shumen but also in Bulgaria. The French culture and education system influenced clothing, home order, manners, cleanliness, fashion, and social behavior. All this turned Shumen into the second major Francophone center of northeastern Bulgarian lands during the Revival period.

Author information:

Rositsa Angelova

Prof. PhD.

Konstantin Preslavski University of Shumen

✉ r.angelova@shu.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

Shumen, Constantinople, French educational structures, culture, 19th century

В средата на XIX в. българската просвета бележи завидно развитие. Българските училища се отделят от влиянието на гърцизма и се превръщат в първостепенен фактор в духовното пробуждане на българите. Нишата на отмиращото гръцко влияние постепенно заемат Русия и Франция. Франция в желанието си да запази целостта на Османската империя залага на откриването на модерни образователни структури в империята. Интерес има и от другата страна, особено след като още през XVIII в. френският език става официален език на дипломатията. Статут, който той запазва до Първата световна война.

Френската политика по българските земи през XIX в. се свързва главно с католическите мисии и с полската политическа агенция на Михаил Чайковски, известен още и като Садък паша, открита през 1841 г. Последният предприема обиколка по българските земи и предлага на френския министър Гизо проект за развитието на българската просвета под френско влияние. [Генчев 2010, 166] За униатите и униатското движение Франция и френският език и култура стават съюзник в търсенето на западна подкрепа за освобождението на България

На практика Франция чрез т.нар. режим на капитулациите векове наред се ползва с привилегията да бъде официален покровител на всички католици и на административните структури на Ватикана в Османската империя. Това отваря пътищата на много католически мисионери, които намират радушен прием и по българските земи. Чрез своите образователни структури те подпомагат усвояването на по-висока и широка начетеност.

Френските училища в Цариград не са много. Те обаче дават представа за шуменския елит през XIX в., който търси модерната образование чрез френски образователни структури в имперската столица Цариград. През 1856 г. френският език става задължителен в класното българско училище. [Веселинов 2003, 121] Това налага да се търсят подготвени учители по френски език.

Не са много шуменските възпитаници на френски училища в Цариград. В колежа „Сен Жозеф“ учи Рачко Матев Рачев, а според нас и Иван Стоянов Попов. В колежа „Сен Беноа“ учат Величко Симеонов, Димитраки Константинов, Добри Попов Войников, Коста Димитров и

Симеон Янчев. Именно на шуменските младежи, учили в колежа „Сен Жозеф“, на тяхната социална среда, образование и житейска реализация е посветен настоящия наратив.

Както посочихме, не са много шуменските възпитаници във френските образователни структури в Цариград. Това не е случайно. След Кримската война е направен опит да се разшири района на френския католицизъм по българските места. Това кара Франция да планира да открие консулство в Шумен. Идеята се свързва с френския консул в Одрин Плас. Той предлага програма за осъществяване на френското влияние в България чрез централизация на униатското движение, откриване на пет мисии в Одрин, Търново, Битоля, София и Шумен, които да разполагат с двама духовници от източния обред, с по една църква и по едно училище. [Генчев 1979, 174] За целта през 1863 г. Евгений (Еужен) Боре предприема продължителна обиколка на Северна България. Сред посетените градове, наред с Русе, Варна, Разград, Тулча е и Шумен. Той отсяда в дома на търговеца и първенец Матю Рачев, чийто син по това време учи в колежа Бебек. Провежда среща с Добри Войников, който владее добре френски език и го преподава, превежда френски книги и помагала. Посещава българското училище, в което според него се учат 700 деца. В девическото училище пък заварва 100 момичета. И в двете учебни заведения се изучава френски език, което кара Боре да отбележи „изключителният прогрес в една страна, където само преди няколко години средствата за образование липсваха напълно“. [Генчев 1979, 131]

Провалът на замисъла идва с инцидента, при който френския инженер Симон иска да се ожени за българката Величка Константинова. [Генчев 1979, 132]

Възпитаниците на френските училища в Цариград спомагат за разпространението на френския език и култура не само в Шумен, но и по българските земи. Тук е мястото да отбележим, че още през учебната 1856/57 г. Сава Доброплодни абонира шуменското читалище за френски вестници и списания. Добри Войников се превръща в един от най-сериозните и уважавани разпространители на френския език и култура. Затова още през 1863 г. директора на колежа Николас Мурат споделя: „плод на колежа е подготовката на много млади българи, които днес са известни хора, полезни за своята страна [...] един от нашите ученици е директор на български вестник, който носи много голяма полза за страната, друг е инспектор на училищата в Шумен и в същото време учител в най-високите класове. Този ученик, който беше при мене в колежа, сега има под своя инспекция 5000 ученика“. [Веселинов 2003, 173] За сравнение ще посоча, че немският път си проправя път в шуменската образователна парадигма чак през 70-те години на XIX в.

На практика в границата на българската езикова територия френският език се въвежда най-рано в Пловдив, в Охрид (1839), в Котел (1839), в Шумен (1840), София (1857) Лясковец (1874) и Орхание (1875). Първият учител в Шумен по френски език е Панайотис поп Анастасиу. На юли 1840 г. той сключва споразумение с шуменските първенци да преподава гръцки и френски език в продължение на три години – 1840-1843 г. Неговото място по-късно заемат Сава Филаретов (1844-1848 г.) и Стефан Изворски (1845-1847). От 1847 г. главен учител и преподавател по френски език е Сава Доброплодни, който остава в града до 1852 г. Учители по френски език също са Христо Златев и Иван Богоров, Ат. Гранитски, Т. Икономов. Симеон Янчев става учител по френски в Шумен, а след това в Сливен.

Интересен е факта, че през 1869 г. в Шумен се открива училище с френска програма и преподавател французин, субсидиран от „Всеобщия еврейски Алианс“, чието седалище е във френската столица. [Генчев 1979, 246] Това е еврейско училище, което се ръководи от изпратен от Париж учител. В училището се обучават около 150 деца, част от които са българчета. В учебния план е включено разширено обучение по френски и турски език. [Веселинов 2003, 354] Идентични учебни заведения се откриват във Видин и Русе, а тези в Одрин обучават съвсем малко българчета.

Шуменските възпитаници сформират истински библиотеки на френска литература и книжнина. В наследство на днешното читалище „Добри Войников” остават библиотеките на Преслав Доброплодни¹, на Димитраки Константинов. Според проучване на Н. Генчев, в читалищната библиотека най-голям дял заемат изданията на френски език – 82, на руски 60, на гръцки 22 и т.н. [Генчев 1979, 353] За това способства и продължителното пребиваване в града на компактна колония от полски и унгарски емигранти, сродени с френската литература, театър и музика, на френска колония от инженери, техници и работници, свързани със строежа на ж.п. линията Русе-Варна.

Самият Войников също има своя библиотека с френски книги. За това свидетелства в своите спомени за Д. Войников Илия Р. Блъсков, който пише: *сутрин рано или после обед ще го намерите почти сякога седнал в скромната си малка стаичка до масата, отпред му разни учебници на френски, от които черпеше и приготвяше материал за преданията си през деня (тогава български класни учебници печатани имаше твърде малко). Вечер се занимаваше до тъмна мърчина с преподавание нотни пенне на учениците си (което тогива не беше въведено още като предмет в училищата), учеше някои от приятелите си на музика с инструменти, предаваше още и частни уроци на възрастни момци. [Василева 2019, 62]*

Под влияние на М. Шафран шуменските младежи създават музикална група, която изпълнява наред с европейските пиеси и „Марсилезата”. (Герчев 1923) Костаки Хаджихристов също изпълнява произведения на френски композитори. Това прави и възпитаника на Робърт колеж и Галата сарай Анастас А. Стоянов.²

Франция оказва влияние и върху облеклото, подредбата на дома, обноските, облеклото, хигиената, модата, поведението в обществото. Всичко това превръща Шумен във втория голям франкофонски център на северна България.

Преподаватели по френски език в Шумен през Възраждането

Учител	Период
Атанасиу, Панайотис поп	1840-1843
Богоров, д-р Иван	1852-1853
Войников, Добри Василев /Попов/	1857-1864
Гранитски, Атанас	1859-1863
Доброплодни, Сава	1847-1852;1856-1859
Златев, Христо (Христаки)	1848-1852 (Александрия 1853-1877)
Икономов, Тодор	1866-1867
Константинов, Димитраки	1867-1875
Филаретов, Сава Вълчов /Матеев/	1843-1848
Янчев, Симеон	1852-1858 (Сливен 1859-1863)

Източник: **Веселинов, Д.** История на обучението по френски език, с. 152 и следващи.

Училище „Колеж де Фрер” е основано от религиозното образователно общество „Братя на християнските училища” . То е едно от откритите общо девет учебни заведения от братството и е подкрепяно от ордена на лазаристите. Училището води началото си от 1853 г. и се намира в кв. Бебек.

Рачо Матев Рачев [Събев 2019, 375] учи в училище „Сен Жозеф” в кв. Бебек през учебната 1868-1869 г., после се премества в Робърт колеж през учебната 1869/70 г. След това продължава обучението си в Чехия. Кой и как повлиява на избора му тук, не е ясно.

¹ Преслав Савов Доброплодни (1857-1908). Син на Сава Доброплодни. Учил в Шумен и Киев. Учител след Освобождението в София и Казанлък.

² ДА Шумен, ф. 657 К, оп.1, а.е. 1-7.

Кой е Рачко Матов? Той е роден на 3 ноември 1853 г. в семейството на местния търговец и първенец Матю Рачев и Василка Андреева.³ Брат му Андрей (1848-1894) учи във Военномедицинското училище в Цариград. Другият брат Златко (1842-1892) завършва Висшето търговско училище в Прага. Рачко също получава завидно за времето си образование. Първоначално образование Рачко получава в четирикласното училище в града, където учители са родолюбивите българи Д. Войников и Т. Икономов. После продължава във френския Колеж де Фрер и за кратко в Робърт колеж (1869-1870 г) в Цариград. През 1871 г. благодетелят на шуменските училища Маринчо Бени изпраща и поддържа в Чехия Рачко Матов, Герчо Балкански и Андрей Зехиров. Среща отпуща и Добродетелната дружина в Букурещ. Матов учи в Педагогическата семинария (средно училище за начални учители и възпитатели, наричано още Педагогиум) в гр. Храдец Кралове в периода 1871-1876 г. Според шуменеца д-р Стоян Данев „към края на пролетта в 1876 г. в чехското градче Кралицин Градец, имаше девет българчета, ученици в тамошните средни училища, а именно четворица Р. Рачев, А. Зехиров, Г. Балкански и аз от Шумен, троица – П. Данчев, А. Козарев и Ив. Проданов от Сливен, Т. Мицов от Враца и В. Атанасов от Стара Загора. Между тях най-младият бях аз, на 18 години”. [Данев, 1992, 39] Средствата, които получава младият Рачков му осигуряват живот, пълен с лишения и несгоди. Въпреки трудностите, той отказва да получава средства от родителите си.

От Чехия Р. М. Рачев носи не само педагогически новости, книги, но и нотни тетрадки, които използва по-късно в работата си. През този период той се жени за Славка (Славна, Симаня) Попович, сестра на Нанчо Попович. От този брак се ражда една дъщеря – Надежда (1886).

Фотя (Фотина), Величкова Дюгмеджиева, родена през 1864 г. е втората съпруга на Рачко Матов. Имат три деца - син Матю (1891), завършил Военното училище в София, Андрей (1892) и Керанка (1894). Фотина е възпитаничка на Американския девически колеж в Цариград.

Именно Рачко М. Рачев заменя взаимоучителната метода в шуменските училища с по-прогресивната и резултатна „звучна метода” и допринася за напредъка им. А той е нужен, защото, през учебната 1875/76 г. броят на учениците в Шумен достига 1215, от които 322 девойки. През 1876/77 г. Рачев е главен учител на началните училища в града и по думите на Илия Р. Блъсков „новият учител зачуди гражданите с големия си успех”. [Джумалиев 2008, 48]

След завръщането си в родния град Р. М. Рачев организира временни педагогически курсове, а по-късно и Педагогическо училище през 1881 г. Именно той с група свои колеги поставят основите на учителско дружество „Основа” (1880). Библиотекар на читалище „Архангел Михаил” в периода 2 декември 1886 – ноември 1887 г. Рачев е сред първите автори и съставители на учебници по музика и музикални пособия, композира и издава училищни и хорови песни. [Ангелова 2004, 56-63]

Рачев е член на Висшия съвет на МНП, за кратко инспектор на Шуменското учебно окръжие. През 1894 г. е преместен в Тетевенското учебно окръжие. Пряк, честен и образован, често е неудобен на властимащите. След завръщането си от Тетевен през май 1894 г. Рачев продължава работа като учител в Шуменската девическа гимназия, а от началото на следващата година е назначен за директор на Шуменското държавно педагогическо и трикласно училище.

Недоимъкът и трудностите при следването дават своето отражение върху здравето на Рачков. През лятото на 1896 г. се лекува във Виена, но лечението е скъпо и той се връща. Временното подобрене му дават кураж отново да се върне на работа. Пенсиониран заради прогресивната парализа, много скоро умира – на 18 януари 1897 г., само на 43 години. Ето и разказа за неговата кончина от Фотя Рачкова. Разказът е написан собственооръчно на френски

---

³ Матю Рачев е разпространител на в. „България” за Шумен, Злати М. Рачев е настоятел на „Български книжици” за Прага, а Андрей М. Рачев заедно с Лазар Н. Дагоров публикуват на страниците на „Читалище”.

език, на гърба на некролога: *От три години той беше много нервен - от девет месеца беше сериозно болен. През юни 96 г. (1896) той замина за Виена, където остана в продължение на две седмици. Трябваше да стои три месеца, но като отиде там състоянието му се подобри много бързо и той не искаше да остане повече, като мислеше, че вече е добре. През октомври се разболя много тежко за една седмица. След това се почувства добре и започна да излиза . всички бяха изненадани. Дори и лекарите. През първите седмици на януари той беше добре и можеше да върви без помощ. След това положението му започна да се влошава и той беше прикована на легло до края на живота си. В понеделник 13 януари той се задави при вземане на рибено масло. В продължение на четири дни той кашляше. Не се погрижих да извикам лекар в началото. На втория ден аз повиках лекаря, но той беше болен. На третия ден лекарят дойде и каза, че е бронхит. Вечерта повиках друг лекар, който каза, че е амикдоло ларингит. Първият лекар каза, че има една едема на белите дробове. Ако не е бил стока, той е щял да се справи и ние щяхме да отново да заминем за Виена. Не мога да се успокоя откато той получи пристъпа и аз не повиках лекаря. Моля ви, молете се за мене. Нашите деца: Надежда – момиче на 9 години /от първата му жена/, Величко – на 6 години; Матко – на 5 години; Андрей – на 4 години; Киранка – на 2 години. Никога няма да ви забравя. Фота В. Рачева.⁴*

Иван Стоянов Попов (Постоянов). Сведенията дават индикация, че във френски колеж учи още един шуменец. Става ясно, че двамата братя търговци Атанас и Георги Попстоянови превеждат от гръцки ръкопис житието на Иван Рилски в памет на брат си Иван, завършил френски колеж в Цариград, но починал от холера в Меджидие. Търсенията ми в тази насока дадоха резултат. В НБКМ се съхранява издание „Житие преподобнаго отца нашего Йоанна Рилскаго чудотворца / Издадено за вечен спомен на Иванча Попстоянова от Шумен от братята му Танас и Георги Попстоянови”, отпечатано в печатницата на в. „Македония” и издадено през 1871 г. Житието се състои от 16 страници, като имената на издателите са взети от с. 14 на книгата. Текста е на църковнославянски език.⁵

Иван се ражда в семейството на добруджанката Конда и поп Стоян. В семейството растат много деца – Атанас, Иван, Еленка, Пенка, Марийка, Георги. Синът Атанас свири в оркестъра на М. Шафран, после се захваща за абаджилъка, за кратко търгува с Цариград, но фалира. Другият брат Георги учи в шуменското класно училище и участва в Руско-турската освободителна война като опълченец, награден с орден за храброст за участие в боевете на Шипка. Майката Анастасия Костова е ученичка на Сава Доброплодни и Д. Войников. [Цветков 2010, 129] Поп Стоян и Конда дават добро възпитание и образование на децата си и в рода растат известни политици и държавници като министрите Христо Г. Попов и Христо Г. Попов, академичите Кирил и Методий Попови, заместник кмета на Варна Георги Стоянов и т.н.

Откъслечните сведения за Иван Попстоянов ме наведоха на мисълта, че най –добре е да се обнародва точно първоизточника на информацията, а именно писмо на акад. Кирил Попов до Георги Джумалиев с дата 20 юли 1857 г., относно искани сведения за рода. Писмото се съхранява в Държавен архив Шумен и дава богата и разнородна информация. Ето и неговия текст, с кратки съкращения.⁶

„ ... Аз лично имам много малко спомени от моите младини в Шумен. Ние сме се изселили във Варна още през 1884 г., когато съм бил дете на 4 години. От време на време съм посещавал родния си град за по няколко дни, спомените ми от които не представляват обществен интерес.

...

⁴ ДА Шумен, ф. 639 к, оп. 1, а.е. 8, л. 1.

⁵ <https://plus.bg.cobiss.net/opac7/bib/1064085732#full>.

⁶ ДА Шумен, ф. 714 К, оп. 1, а.е. 200. Писмо на акад. Кирил Попов до Георги Джумалиев.

Тэфтерчето на дядо ми поп Стоян, за което ми пишете е някъде из сандъците на сина ми инж. Борс Попов, доцент във Висшето училище в София. Един ден може би ще го изпратя на Шуменския музей.

Дядо ми, по баща се е занимавал най-напред с търговия, изнасял е шуменски сахтияни даже във Виена. По настояване на съгражданите после взема свещенически сан и умрял след Освобождението на много напреднала възраст в Шумен.

Баща ми Атанас (Танасаки) поп Стоянов⁷, като дете най-напред се учил в българското училище, но щом като дошли гръцките учители, той и по-силните му другари били взети в гръцкото училище, гдето той научава гръцки език, който е усъвършенствал при престоя си в Цариград. След завършване на учението си, той изучава абаджийския занаят в Шумен. След това се отдава на търговията и организира шуменския еснаф на кооперативни начала. Отива в Цариград и гдето изпраща стоки на еснафа и гдето сам започва своя търговия. Занимавал се с житарство. При спадане на цените в житния пазар той загубил своето състояние. Пак в Цариград отваря фабрика за направяне на спирт, която при един от честите пожари в Цариград изгаря и той се спасява само по една риза. Подкрепен от приятели той наново се съвзема.

В Цариград взема участие в нашите национални борби. Заедно с Гранитски, Тъпчилецов и други се е явявал в руското посолство за което е лежал в цариградските затвори, отгдето се спасява с откуп. В затвора е бил подложен на „истиндак“⁸ - не са го оставяли да заспи през време на изпитанието. В Цариград попада на един гръцки превод от житието на Свети Иван Рилски, който превежда на български (стъкмил Георгия) за вечен спомен на брат си Иванча, за когото ще говоря после. Житието, от което в Софийската народна библиотека се пазят два екземпляра, е печатано в Цариград, в печатница Македония в 1872 г. То е било раздавано на руски поклонници, които през Цариград са отивали на поклонение в атонските манастири. В Цариград баща ми е живял в Асма алта герт хан. Около него се събирали българи, които са се учили в цариградските училища. Един от тези българи е бил д-р Пискулюев, който по-късно бе наш съсед във Варна.

Във Шумен, преди Освобождението баща ми е бил в тесни връзки с Добри Войников, Сава Доброплодни (и двамата учители на майка ми) и с унгарския бежанец Шафран, първия основател на български оркестър. Контрабаса на този оркестър е бил изфабрикуван в Шумен от кръговете, с които баба ми Конда е вмятала хляба в пецта. Кордите за контрабаса са изработени от черва, взети от шуменската кланица....

Баща ми не е заемал никога държавна служба. След Освобождението е бил канен за управител на варненската митница, но е отказал. Завърнал се в Шумен, той е бил избран за член на Окръжния съвет, но скоро след това нашето семейство се преселва във Варна, гдето баща ми се занимавал с търговия и гдето е бил избран за асъдебен заседател.

Едно фотокопие от житието на Св. Рилски аз чрез брата си Методий, подарих на Рилския манастир чрез софийския митрополит Стефан. При едно посещение на манастира се оказа, че там няма такова житие. Навярно то се пази в Софийската митрополия, или в частната библиотека на митрополията.

Търговските работи на баща ми и във Варна не процъфтяваха. На него след това беше възложено представителството в Русе на Шуменското пивоварно дружество, но поради недоразумения с управителния съвет, той напусна Русе. Умря в София на 93 годишна възраст в моето семейство.

⁷ Атанас Стоянов Попов.

⁸ Истиндак, истинтак – турска дума, съдебен разпит, съдебно следствие, показания’.

Чичо ми Георги⁹, флейтист в оркестъра на Шафран е бил много добър ученик, за което свидетелства една награда (изячно подвързана книга) от шуменското училищно настоятелство. Негова дъщеря е Люба Свракова.¹⁰ Неспokoйна натура, той забягва в Румъния в средите на хъшовете. В драмата на Вазов той е даден като „Попето”. Освободителната война го заварва в Румъния, отдето минава в България и получава Георгиевски кръст за храброст. Известно време е военен комендант на Троян. При Освобождението на Стара Загора среща своята изгора Марийка. След Освобождението се занимава със земеделие в Добруджа, гдето в Чаирли гьол, сега Сенокос, между Добрич и Балчик се намира неговия чифлик. Умря след една операция. Жена му се грижеше за чифлика. През румънската окупация, тя се хвърли в един от дълбоките добруджански кладенци и се удавя. Тя е героинята в разказите в Антимовския хан на Йордан Йовков. Син ѝ Христо Попов¹¹ беше три дни министър на земеделското краткотрайното правителство през последните големи политически събития у нас.

Сестрата Еленка, по мъж Петкова, беше една от най-умните и интересни жени, които съм срещал по време на турското робство. След една неприятна случка с някакъв турчин, тя и нейните синове – Васил и Мавродин, са били принудени да напуснат Шумен и преминат Дунава. Взела участие в освободителното движение и е помагала за пренасяне на оръжие през Дунава. Преоблечена като млада булка, тя е трябвало да се мъдри върху сандъците с оръжие, които били пренасяни с парахода. И двамата ѝ сина, Мавродин и Васил, са опълченци в Руско-турската война.

Другата сестра на баща ми - Пенка, по-тиха и спокойна, майка на Христо Г. Попов¹², който като командир на софийския полк се отличи с полка си през 1885 г. в Сръбско-българската война, е взела участие като милосърдна сестра на самото бойно поле, за което с гордост носеше ордена, получен за това.

Чичо ми Иванчо, на който баща ми посвещава превода на житието на Свети Иван Рилски, се е учил във Френския колеж в Бебек - Цариград. Той умира много млад през една холерна година към 1871 г. Остава една богата библиотека с френски книги с чудно хубава кожена подвързия, част от която се пази у сина ми инж. Борис Попов, доцент във Висшето техническо училище в София.

Родът на майка ми, по баща, е от Мала Азия. Прадядо ми х. Сава х. Илия Караманлията е дошъл в Шумен като доставчик на турската войска. В Шумен той се ползвал с голяма почит, което му е навлякло много неприятности от страна на турците. Бил е член на черковното настоятелство и на първото може би общинско управление на онкилите в Шумен. За него говори френския дипломат Baron de Bois – le – Conte в доклада от 1833 г. до

⁹ Георги Стоянов Попов е заместник кмет на Варна по време на мандата на Михаил Колони (1882-1884).

¹⁰ Люба Свракова (1888-?) е омъжена за д-р Кирил Свраков, роден 1872 г. в Кюстендил. Известно време той е Директор на педагогическото училище в Шумен. В Шумен се ражда и втория им син Димитър (1906), един от пионерите на българското зъболечение. – Вучкова, Н, Я. Здравкова. Пациенти още носят протезите на зъболекаря проф. Свраков. – Вестник „Сега”, 1 окт. 2001, <http://old.segabg.com/article.php?id=193522>.

¹¹ Става дума за българския политик и държавник Христо Георгиев Попов (12 май 1888, Варна – 27 юни 1952, Белене). Завършва агрономство в Германия. Член на БЗНС „Врабча” 1. Министър на земеделието и държавните имоти в правителството на Константин Муравиев (2-9 септември 1944). Депутат в XVIII, XIX, XXIII, XXVI ОНС, както и VI ВНС. Осъден от Народния съд една година условно. През 1946 г. изпратен в концлагера Белене, където и умира. През 1996 г. е реабилитиран. – **Цураков, А.** Правителствата на България 1879-2001. С., 2001 с. 249.

¹² Христо Георгиев Попов (30 дек. 1858, Шумен – 28 окт. 1851, София) – български офицер и политик. Завършва военното училище София и право в Женева. Кмет на София (1899-1901), народен представител в X, XVI и XVII ОНС. Министър на вътрешните работи и народното здраве в правителството на Васил Радославов в периода 21 септ. 1915 – 7 септември 1916. - **Цураков, А.** Правителствата на България 1879-2001. С., 2001 с. 127.

френското външно министерство, като един от най-умните хора, които той е срещал на изток. По това време на изток се готвят големи исторически събития и *Baron de Bois – le – Conte* е бил изпратен от френското правителство в Египет. На връщане той е минал и през Европейска Турция, както той пише, гдето срещнал едни от най-умните хора, на които гърците са гледали със завист. Той изрежда четиримата между тях: пращядо ми х. Сава, бащата на Вълкович в Одрин, Богориди и *Pikolo* от Търново. Още в 1833 г. *Baron de Bois – le – Conte* в доклада си предрича разпадането на турската, както и австрийската империя, като изтъква особено добрите качества на българската жена. Неговият доклад е открит от нашия дипломат Симеон Радев¹³ и възпроизведен изцяло във вестник *La Bulgarie*¹⁴ от края на 1933 и началото на 1934 г. Хаджи Сава е бил обвинен от турците и възседнал на магаре е бил изпратен в Цариград, откъдето се връща реабилитиран, с право през големите великденски празници и рамазани да освобождава от затвора по един турчин и по един българин. Неговият син Костаки х. Савов има голямо влияние в Шумен, е бил ненавиждан от турците и при един празник му е бил направен подарък, от който като хапнал в голяма мъка се поминал по казванията на майка ми и на моите лели в гърчове по стълбите на нашата къща в Шумен.

Майка ми е била ученичка на Добри Войников и Сава Доброплодни. Добри Войников ги е учил на френски език и т често повтаряше един френски диалог, с който тя и нейната другарка е трябвало да обаят турския валия или инспектор, който присъствал на изпитите на училището.

Добавка: Баща ми е един от инициаторите за образуване на първото параходно дружество в Цариград, което не е могло да издържи конкуренцията на чуждите параходи и пропада още преди Освобождението.¹⁵

Независимо от целите на католическите мисионери, българите завършили френски училища в Цариград стават разпространители на френската култура по българските земи, запазвайки народността си дух. Френската култура и образователна система оказва влияние върху облеклото, подредбата на дома, обноските, облеклото, хигиената, модата, поведението в обществото. Всичко това превръща Шумен във втория голям франкофонски център на североизточните български земи през възрожденската епоха. Шуменските възпитаници не само допринасят за това, но спомагат и градът да се превърне в средоточие на френски възпитаници от всички краища на българския ареал.

References:

1. Angelova 2004: Angelova, R. Rachko Matev Rachev – viden shumenski pedagog i obshtestvenik. // Balgaro-amerikanski kulturni i politicheski vrazki prez НН –parvata polovina на НН век. S., 2004
2. Bilyarski, Ts. V. През 1833-1834 г. френският дипломат Baron de Boa Lekont открива Балгариya и balgarite. V материала е vklyuchen i teksta на statiyata на S. Radev
3. Билярски, Ц. Тодор Икономов в спомените на Петър Карапетров. <https://www.sitebulgarizaedno.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1168:i

¹³ Билярски, Ц. В. През 1833-1834 г. френският дипломат Барон де Боа Леконт открива България и българите. В материала е включен и текста на статията на С. Радев. <https://www.sitebulgarizaedno.com/index.php?option=com_content&view=article&id=942:im&catid=29:2010-04-24-09-14-13&Itemid=61>15 ноември 2020.

¹⁴ Според Цочо Билярски, Симеон Радев публикува статията на страницата на списание „Подслон“, г. II, януари 1935, с. 3-6.

¹⁵ ДА Шумен, ф. 14 К, оп. 1, а.е. 200, л. 3-9.

[m&catid=29:2010-04-24-09-14-13&Itemid=61](#)> 27 авг. 2020 г. [Bilyarski, Ts. Todor Ikonov v spomenite na Petar Karapetrov

4. Vasileva 2019: Vasileva, K. Orkestrovoto delo v Shumen ot parviya balgarski orkestar do dnes. VT, 2019.]
5. Veselinov 2003: Veselinov, D. Istoriya na obuchenieto po frenski ezik v Bulgariya prez Vazrazhdaneto. S., 2003
6. Genchev 1979: Genchev, N. Frantsiya v balgarskoto duhovno vazrazhdane. S., 1979
7. Genchev 2010: Genchev, N. Balgarsko vazrazhdane. S., 2010
8. Gerchev 1923: Gerchev, Hr. Shumen i shumentsi v deloto na muzikalnoto ni izkustvo. // Shumenski vesti, br. 44, 29 avg. 1923
9. Danev 1992: Danev, St. Memoari. S., 1992
10. Dzhumaliev 2008: Dzhumaliev, G. Pogled varhu Shumenskoto vazrazhdane. Shumen, 2008
11. Sabev 2019: Sabev, O. Prosveteni na Iztok s lachite na Zapada. S., 2019
12. Tsvetkov 2010: Tsvetkov, G. Gordost na fiziko-matematicheskata nauka. // Shepot v korenite. Shesta kniga za stariya Shumen. Shumen, 2010